

93/079

MORRIS, Anne: Working with display screen equipment – do you know your rights? = El.Libr. 10.vol. 1992. 4.no. 209-216.p. Bibliogr.

## Munka a számítógép-terminál mellett – tudja Ön a jogait?

*Display; Ergonómia; Jogsabály -más területről*

Az 1990-ben kiadott *European Community Directive 90/270/EEC* meghatározza a számítógép-képernyő használatára vonatkozó minimális egészségügyi és biztonsági előírásokat. 1993 január 1-től ez a direktíva törvényerőre emelkedik az Egyesült Királyságban és Európa többi országában. Az Egyesült Királyságban a Direktívához kapcsolódó törvényhozás a HSE (Health and Safety Executive) feladatkörébe tartozik. A cikk felsorolja a terminálhasználattal járó veszélyeket, a vonatkozó szabványokat, a Direktíva előírásait és azt, hogy a HSE hogyan értelmezte ezeket a törvénytervezetben. A cikk a jogszabályozás könyvtári vonatkozásait is tárgyalja.

(Autoref. alapján)

## FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

### Használat- és igényvizsgálat

93/080

SCHLICHTER, Doris J. – PEMBERTON, J. Michael: The emperor's new clothes? Problems of the user survey as a planning tool in academic libraries = Coll.Res.Libr. 53.vol. 1992. 3.no. 257-265.p. Bibliogr.

## A császár új ruhája? Veszik-e valami hasznát az egyetemi könyvtárak tervező munkájukban

## a használói szokásokra vonatkozó felméréseknek?

*Egyetemi könyvtár; Felmérés; Hatékonyság; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra*

Jóllehet a legtöbben elismerik, hogy a használói felmérések elengedhetetlenek egy könyvtár hatékony vezetéséhez, mindazonáltal a kutatók azt mutatják, hogy a könyvtárosok vagy egyáltalán nem kezdeményeznek ilyen felméréseket, vagy ha igen, akkor az eredményeket nem akarják vagy nem tudják vezetési döntésekre felhasználni. E jelenség okait a cikk a következő három problémában látja:

1. a használói felmérések megtervezésének nehézsége;
2. annak nehézsége, hogy az ilyen tanulmányok eredményeit „lefordítsák” konkrét vezetési döntésekre;
3. a könyvtárosok fenntartásai a használói felmérések eredményeivel szemben.

1. Igen nehéz olyan kérdőíveket tervezni, amelyek ne torzítanak el a valós helyzetet. A vonatkozó vizsgálatok azonban csak a problémákat mutatják be, anélkül, hogy megoldást is kínálnának, így például:

- az információkeresés sikerességét bizonyító adatok hitelességét megkérdőjelezi az a tény, hogy a használók csak azokban a forrásokban keresik az információkat, amelyekről tudják, hogy a könyvtárban megvannak;

- mivel a könyvtárból nyert információk konkrét hasznát igen nehéz mérni, a könyvtárosok általában a használók elégedettségére kíváncsiak, ami azért adhat hamis képet, mert a legtöbben csak a megszokott szolgáltatásokat használják és nem is tudnak a többiről, tehát az elégedettség a már bevált, és sikerrel használt szolgáltatásra vonatkozik;

- a felmérések nem veszik figyelembe azokat, akik nem használják a könyvtárat, pedig a könyvtár elkerülése okainak felderítése még hasznosabb lenne a fejlesztés szempontjából, mint egy csoport „bibliofil” elégedettségének a konstataciója;

- az egyetemi könyvtárak használatának felmérése a legtöbb esetben az oktatókra és nem a hallgatókra irányul.

2. Az egyik ok, ami miatt a könyvtárosok elzárkóznak a felmérési adatok felhasználásától, a könyvtárak hagyományosan bürokratikus szervezetéből ered. Ez a szervezet idegenkedik bármilyen külső „input” befogadásától, aminek nyomán szervezési változtatásokat kellene bevezetni.

További ok, hogy a legtöbb felmérés során nyert adatok alkalmatlanok arra, hogy vezetési döntésekhez fel lehessen őket használni. Vagy elmulasztják, hogy az összehasonlítás végett alapadatokat is gyűjtsenek, vagy kezelhetetlenül sok adatot gyűjtenek, vagy az adatok nem tükrözik a valódi szükségleteket.

További probléma, hogy nincs kikristályosodott minta arra, hogy a „használók információs szükségletei” névvel jelzett homályos fogalmat hogyan kell összekapcsolni stratégiai vezetési döntésekkel.

3. A könyvtárosoknak előítéleteik vannak a mennyiségi értékelésekkel szemben, nem bíznak ezekben. Szívesebben fordulnak a könnyebben hozzáférhető információforrásokhoz (főleg kollégáikhoz), és nem vesznek tudomásul olyan adatokat, amelyek nem egyeznek meg betokosodott nézeteikkel. Magáról a „kutatás” fogalmáról is olyan eretnek nézeteik vannak, miszerint a kvantitatív kutatás nem más, mint egy komplex, áltudományos halandzsza, ami leginkább a doktori fokozattal rendelkező könyvtárosok érdeklődési körébe tartozik. (Ebben van valami – a ref.).

A használói felmérésektől való elzárkózás további okaiként az idő és a pénz hiányát említi meg a cikk, valamint azt a tényt, hogy a munkaviszonyok véglegesítésének megfontolása során az egyetemi bíráló bizottságok, akárcsak a folyóiratok lektorai az alapkutatást sokkal többre becülik, mint az alkalmazott kutatásokat.

A szerző szerint létfontosságú, hogy a könyvtárosok változtassanak felmérés-ellenes hozzáállásukon, mert a használók igényeit csak egyetlen módon lehet kikutatni: meg kell kérdezni őket.

(Novák István)

### 93/081

ESTABROOK, Leigh – HORAK, Chris: Public vs. professional opinion on libraries: the great divide? = *Libr.J.* 117.vol. 1992. 6.no. 52-55.p.

## Hogyan vélekednek az állampolgárok, ill. a könyvtárosok a közkönyvtári szolgáltatásokról?

*Közművelődési könyvtár; Közvéleménykutatás; Szolgáltatások*

A helyi közintézmények, közöttük a közművelődési könyvtárak hajlamosak arra, hogy a helyi közösség véleményét vegyék csak figyelembe, és megfeledkezzenek intézményük tágabb közegeiről. Az University of Illinois Library Research Center (LRC, az Illinoisi Egyetem Könyvtári Kutató Központja) országos keretbe akarta helyezni a könyvtárakat, és ezért közvéleménykutatást végzett, amelyet évente meg akar újítani. 1991 októberé és decembere között egy 1181 fős reprezentatív mintával készítettek telefoninterjút. Az előzetes elemzések olyan mérvű eltérést mutatnak a laikus és a szakmai felfogás között, hogy ezt kiegészítették 541 közművelődési könyvtáros-egyesületi tag írásos megkérdezésével.

Az első kérdéscsoport a szolgáltatásokra vonatkozott. A nagyközönség és a könyvtárosok véleménye között meglehetősen nagy eltérés mutatkozott a négy felsorolt szolgáltatás szükségességét illetően: oktató videók 87% – 70%; írás – olvasás tanító programok felnőttek számára 93% – 62%; tájékoztató szolgáltatás 89% – 95%; gyermekfelügyelet iskola után 39% – 3%.

A második kérdéskör arra vonatkozott, hogy bizonyos dokumentumok mindenki számára, csak felnőtteknek, fiataloknak szülői engedéllyel, illetve senkinek se legyenek hozzáférhetőek a könyvtárakban. A vélemények itt is megoszlottak: a fogamzásszabályozással kapcsolatos ismereteket a közönségnek csak 56%-a tenné mindenki számára hozzáférhetővé, míg a könyvtárosok 93%-a. Az öngyilkosságot leíró könyvekről a közönségnek csak 10%-a gondolja, hogy mindenki számára hozzáférhetőnek kell lenniük (a könyvtárosok 66%-a), és 71% (a könyvtárosok 15%-a) vélekedik úgy, hogy ilyen könyvek egyáltalán ne legyenek a könyvtárban. Egyedül az AIDS megelőzésre vonatkozó információt tartják egyaránt mindenki számára elérhetővé teendőnek. A durva nyelvezetet használó lemezek és kazetták a közönség 44%-a szerint nem szabad, hogy előforduljanak a könyvtárban. A könyvtárosoknak csak 5%-a utasítja el ezeket. A közönség és a könyvtárosok egyaránt elutasít-

ják a Playboy-hoz hasonló magazinok beszerzését.

A következő kérdés arra vonatkozott, hogy ki irányítsa a könyvtárakat. E kérdésben egyeznek meg leginkább a vélemények: 41%, illetve 35% szerint a könyvtárosok, 23% illetve 13% szerint a helyi önkormányzat, és 26%, illetve 38% szerint a lakosság független csoportja kellene, hogy irányítson.

A könyvtárba kerülő dokumentumok megválasztásába a könyvtárosok fele szerint semmilyen sajátos csoportnak nem lehet beleszólása, míg a közönség harmada úgy véli, hogy a szülők szervezeteinek nagy beleszólást kellene adni az anyagok kiválasztásába.

Az utolsó kérdés a könyvtár forrásainak növelésére vonatkozott. A közönség 44%-a az adó emelésével, 41%-a térítéssel oldaná meg ezt a gondot, míg a könyvtárosoknak 73%-a döntene az adóemelés mellett, és csak 9% a térítés mellett.

A közművelődési könyvtárak politikájának kialakítását további vizsgálatok segíthetik, amelyek nemcsak a közönség igényeit, hanem a könyvtár tágabb környezetét is feltárják, és választ adnak olyan kérdésekre, hogy vajon a dokumentumállomány fokozott ellenőrzése iránti igény azt jelenti-e, hogy a közönség a hozzáférést akarja korlátozni, vagy azt, hogy bizonyos anyagokra sajnálják adójukat; vajon a könyvtárakat a társadalmi rend konzerválójának tartják-e; vajon a könyvtárak a szociális háléhoz tartoznak-e a közfelfogás szerint.

(Orbán Éva)

### 93/082

MYLLYLA, Riitta: Pappi, lukkari, talonpoika, kupari – kirjaston asiakas? = Kirjastolehti. 85.vuo. 1992. 7/8.no. 186-187.p.

Res. angol nyelven.

### Felmérés egy finn városi könyvtár használói-ról

*Felmérés; Használó; Használói szokások; Városi könyvtár*

Jóllehet a könyvtár használója egyidős a könyvtárral, mindazonáltal a könyvtárosok csak

nemrégiben kezdtek el azzal foglalkozni, hogy használóikról pontos információkat gyűjtsenek. A tamperei egyetem könyvtártudományi tanszéke több projektet is kezdeményezett a könyvtári munkafolyamatok javítására, hatékonyságának mérésére. E projektek keretében néhány városi könyvtár (pl. Esbo, Vanda, Kouvola) az olvasóiról gyűjtött adatokat. Ezek szerint a használók csekély mértékű többsége nő. 10-20%-uk használja aktívan a tájékoztatási szolgáltatásokat, a többség csak ritkán. A legtöbben nem kívánnak több segítséget a könyvtárostól – elégedettek a jelenlegi gyakorlattal. 50-60% legalább havonta egyszer elmegy a könyvtárba könyveket kölcsönözni, tapasztalatokat gyűjteni. A használók többsége fiatal vagy aktív középkorú, az idősek száma elenyésző.

A leggyakrabban használt szolgáltatás a kölcsönzés; információkeresést az olvasóknak csak 30-40%-a vesz igénybe. Körülbelül ugyanennyien olvasnak újságokat és képes magazinokat. A szolgáltatásokért az olvasóknak átlag kb. negyedrészre lenne hajlandó fizetni.

Az Esbo-i felmérés szerint a nem-használók legtöbbször férfi. A könyvtárat elkerülik a csak általános iskolai végzettséggel rendelkező idős emberek és azok az aktív középkorúak is, akik más információforrásokhoz is hozzáférnek, és nem kulturális érdeklődésűek, hanem életmódjukban inkább „gazdasági beállítottságú” személyek.

(Autoref. alapján)

### 93/083

SELTH, Jeff – KOLLER, Nancy – BRISCOE, Peter: The use of books within the library = Coll.Res.Lib. 53.vol. 1992. 3.no. 197-205.p. Bibliogr.

### A könyvek olvasótermi használatának aránya a kölcsönzésekhez képest

*Állomány használata; Felmérés; Helybenolvasás; Kölcsönzés*

A legtöbb szakíró egyetért azzal a feltételezéssel, hogy a könyvek helybenhasználatának mértéke tükrözi ezek kölcsönzését. A szerzők, akik nem bíztak ennek a logikának a helyességében, 13 029 dokumentum helybenhasználatát és kölcsönzését vizsgálták meg. A dokumentumo-

kat egy 1,1 milliós állományból véletlenszerűen választották ki. 7 év anyaga került válogatásra – időszaki kiadványok, monográfiák, az összes szakterületről. Úgy találták, hogy a monográfiák 30%-át és az időszaki kiadványok 25%-át csak egyféleképpen használták, és hogy ha egyedül a nem-kölcsönzésre alapoznák a selejtezést, akkor a milliós állományból 112 ezer olyan kötetet kellene kidobni, amelyeket a közelmúltban használtak. Több egyéb eredményt is bemutatnak, amelyek mind cáfolják, hogy a kölcsönzésből következtetni lehet a helybenhasználatra. A szerzők végül egy további vizsgálatra tesznek javaslatot, valamint egy átfogó bibliográfiát adnak közre a könyvek helybenhasználatáról.

(Autoref.)

### 93/084

BRITTEN, William A. – WEBSTER, Judith D.: Comparing characteristics of highly circulated titles for demand-driven collection development = Coll.Res.Lib. 53.vol. 1992. 3.no. 239-248.p. Bibliogr. 10 tétel.

### A gyakran kölcsönzött könyvek sajátosságainak elemzése, az állománygyarapításnak az igényekhez való igazítása érdekében

*Egyetemi könyvtár; Előszerezeményezés; Felmérés; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra; Kölcsönzés*

Az állománygyarapítást a jelenlegi szűkös költségvetési időszakokban szükségszerűen a használók igényeire kell építeni. A használói vizsgálatoknak ezért egyre nagyobb értéke van az állománygyarapítók szemében, de ezek a felmérések általában csak általánosított statisztikai adatokat eredményeznek. A szerzők egy alternatív módszert javasolnak, amely a nagy mértékben kölcsönzött címek MARC rekordjait elemzi a közös jellemzők meghatározása céljából, amelyek a jövőben beszerzendő művek várható fogadtatását is jelezhetik. Az elemzés, bizonyos LC osztályok szerint, a következő adatelemek egybeesését vizsgálja: tárgyszó, szerző, nyelv és az impressum dátuma.

(Autoref.)

## Használók képzése

### 93/085

BERGMAN, Emily – MAMAN, Lill: Aims of user education: special library results = Spec.Lib. 83.vol. 1992. 3.no. 156-162.p.

### A használók képzésének célkitűzései: felmérés 22 amerikai szakkönyvtárban

*Felmérés [forma]; Használók képzése; Szakkönyvtár*

Az Amerikai Könyvtáros Egyesület könyvtárhasználati képzési bizottsága (Library Instruction Round Table Research Committee) felmérést végzett annak megállapítására, hogy a könyvtárosok hogyan és miért nyújtanak könyvtárhasználati képzést használók számára. 125, találmra kiválasztott szakkönyvtárnak küldtek szét kérdőíveket, az USA öt régiójába. 27 könyvtár válaszolt (22%). Az oktatás legfőbb céljának a könyvtár hatékonyabb használatának az előmozdítását jelölték meg. A könyvtárak nemcsak csoportos, hanem egyéni képzést is végeznek. A képzés legfőbb elvi célja az, hogy a használókat képessé tegyék információs szükségleteik pontosabb kifejezésére. Nagy érdeklődés mutatkozott a képzési anyagok egymás közötti cseréje iránt.

(Autoref.)

### 93/086

FISTER, Barbara: The research process of undergraduate students = J.Acad.Lib. 18.vol. 1992. 3.no. 163-169.p. Bibliogr.

### Mi hasznát veszik kutatómunkájukban az egyetemi hallgatók a könyvtárhasználati képzésnek?

*Didaktika -felsőoktatási; Egyetemi hallgató; Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban*

Tizennégy, kutatási feladatát sikeresen elvégzett egyetemi hallgatóval készítették interjút annak kiderítésére, hogy az általuk alkalmazott kutatási folyamat mennyire vág egybe a könyv-

tárhasználati bemutatókon oktatott keresési stratégiákkal. A hallgatókat három kérdéskörrel kapcsolatban kérdezték: hogyan alakították ki a feladatuk fő témáját, hogyan találták meg a szükséges információkat, és milyen módszert alkalmaztak a dolgozat megírása során. A cikk ismerteti a hallgatók eljárásai és a „standard” kutatási módszerek közötti különbségeket, és megvizsgálja, hogy ezzel kapcsolatban milyen tanulságok vonhatók le a könyvtárhasználati képzés számára.

(Autoref.)

## INFORMÁCIÓ-ELŐÁLLÍTÁS, MEGJELENÍTÉS ÉS TERJESZTÉS

---

### Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

---

93/087

BARKER, Philip: Electronic books and libraries of the future = *El.Libr.* 10.vol. 1992. 3.no. 139-149.p.

#### Az elektronikus könyv és a jövő könyvtárai

*Elektronikus publikáció; Jövő könyvtára*

Az elektronikus publikáció leggyakoribb eszköze a CD-ROM. Az elektronikus könyvek egyik osztályozása szerint megkülönböztethetők

*archiváló könyvek* – nagy mennyiségű, főként enciklopédikus információt tárolnak (pl. *Grolier Encyclopedia*, *Compton's Multimedia Encyclopedia*);

*információs könyvek* – sokban hasonlítanak az előző kategóriához, de kevésbé fognak át teljességet, inkább egy-egy szakterületet ölelnek fel (pl. *Oxford Textbook of Medicine on Compact Disc*, *Nimbus Music Catalogue*);

*oktatási könyvek* – egyénre szabott tudás-átvitelt igyekeznek biztosítani; és

*„vizsgáztató” könyvek* – a felmérések, tesztek eszközei.

Más osztályozást alapul véve beszélhetünk egyetlen vagy több kommunikációs csatornát felhasználó könyvekről. Az előbbihez tartoznak a szöveges könyvek mellett az álló- vagy mozgóképeket alkalmazó könyvek és a hangos könyvek. Az utóbbiak közül a *multimédia könyvek* több kommunikációs csatornát használnak egyetlen hordozó (pl. CD-ROM) segítségével, a *polimédia könyvek* mindezt több hordozó alkalmazásával teszik, míg a *hipermédia könyvek* mindezt az információ nem-lineáris szervezésével tetőzik. A *telemédia könyvek* telekommunikációs csatornákat is bevonnak az információközlésbe, míg a *„cyberspace” könyvek* a virtuális valóság eszközeivel is élnek. Mindezek a típusok szükségszerűen információkereső mechanizmusokat és használói interfészeket is tartalmaznak.

A brit Teeside Egyetem kutatási programjában az elektronikus könyvek tervezéséhez keresetek útmutatást. Ehhez elvégezték mind kereskedelmi forgalomban lévő termékek, mind a saját fejlesztések értékelését.

Elektronikus könyvek kifejlesztéséhez egyaránt szükség van a felhasználásra, a tervezésre és az előállításra vonatkozó magas szintű modellekre, továbbá részletekbe menő, gyakorlati útmutatásokra is, amelyek többek között az oldalak, a rendszerrel való interakciók, a felhasználóknak nyújtott eszközök és szolgáltatások tervezésében segítenek.

A vizsgált elektronikus könyvek közül a *Grolier Encyclopedia on CD* információkeresést és elektronikus jegyzetfüzetet ad. Alapvetően szöveges enciklopédia, amelyben Boole-operátorok segítségével lehet keresni és böngészési lehetőség is rendelkezésre áll több indexben.

A *Compton's Multimedia Encyclopedia* képeket (állóképet és animációt) és hanganyagot is tartalmaz. A keresés a hagyományos módokon kívül pl. kronológiai, topográfiai alapon is lehetséges. A jegyzetelést egy „kivág-átrak” funkció is segíti.

A *Computer Library (Computer Select)* számítógépekkel és gyártókkal kapcsolatos tényinformációt tartalmaz.

A *Discis Talking Books* 3-9 éves gyermekek számára készült beszélő könyvek sorozata. Ezek nemcsak hangot, szöveget és illusztrációkat kapcsolnak össze, hanem ezek egyéni igényekre való átalakítását is lehetővé teszik.